

02215.

COMMENTATIONUM
IN
PROLOGUM
EVANGELII SECUNDUM JOANNEM
PARTICULA I.

CONTINENS
BREVEM TOTIUS PROLOGI CONSPECTUM
ET
PRIMI VERSUS INTERPRETATIONEM.

SCRIPSIT
ET
ORDINIS THEOLOGORUM SUMME
VERENDI
IN
UNIVERSITATE CAESAREA DORPATENSI
AUCTORITATE
AD VENIAM LEGENDI ADIPISCENDAM
PUBLICE DEFENDET
THEODOSIUS HABNACK,
S. S. THEOL. CAND.

DORPATI, MDCCCXLIII.
TYPIS J. C. SCHUEMANNI VIDUAE.

IMPRIMATUR

haec dissertatio ea conditione, ut quum primum ex officina emissa fuerit, quinque ejus exempla collegio libris inspiciendis praeposito tradantur.

Dorpati, d. XXVIII. m. Maj. a. CIOICCCCXLIII.

D. FRIDERICUS BÜSCH,

Ord. Theol. h. t. Decanus.

Joannem evangelistam, aquilae instar ¹⁾ nebulas caliginesque terrae superantis, ad altiora assurgere, ac lucem veritatis acutissimis oculis intueri, neminem eorum praeterire arbitror qui prologum ejus evangelii perlegerint persuasi, auctorem nostrum sanctum in sinu ejus recubuisse (XIII, 25), quem ipse nuncupavit nomine τοῦ ἔντος εἰς τὸν κέλιον τοῦ πατρὸς (I, 18). Omnia hujus apostoli scripta, quae in canone N. F. exstant, sublime prae se ferunt simplexque ingenium et auctorem divinitus inspiratum nobis ostendunt, qui revelata credendo expertus est, illuminatus intellexit, atque jam beatus requiescit in assidua contemplatione amoris divini (1 Joan. III, 1) ²⁾. Prae ceteris evangelistis provinciam probandi divinitatem Salvatoris sibi sumsit, et ea mente evangelium illud conscripsit, quod cum ob rerum profunditatem et verborum candorem, tum ob initium grande et illustre, omnes omnium temporum eruditos, nisi animo erant perverso ³⁾, in

1) Ab ecclesia veteri IV evangelistas cum animalibus illis apocalypticis (IV, 7) collatos esse constat; obtinet tamen ea discrepantia, quod nonnulli, Irenaeo duce, Joanni apostolo leonem assignant, plurimi, Hieronymum (Prooem. ad S. Matth.) secuti, aquilam, inque his Augustinus tract. in Joan. evang. XXXVI, 5 et de cons. evang. I, 9. Tom. IV edit. Bened. 3ae. 1797.

2) „Audeo dicere, inquit August. (tract. I, 1), forsitan nec ipse Joannes dixit ut est, sed et ipse ut potuit; quia de Deo homo dixit; et quidem inspiratus a Deo, sed tamen homo. Quia inspiratus, dixit aliquid; „si non inspiratus esset dixisset nihil; quia vero homo inspiratus, non totum quod est dixit; sed, quod potuit homo, dixit.“

3) Ne loquar de fide christiana ab iis sprete, non aliter cohortem istam designare possum, quam vera hac de re sentiendi ratio deficit, quippe omnem solidam eruditionem theologicam contemnentem. Nullo tempore egebat ecclesiae haec turba, nostris diebus eidem dux praest Bruno Bauerus, qui autumat auctoritatem evangelii nostri penitus a se eversam esse libro: Kritik der evang. Gesch. des Joh. Bremen 1840.

263211

admirationem rapuit, fidemque eorum sibi conciliavit 4). Huc accedit, quod fere nullius N. F. libri authentia firmioribus testimoniis innitur; quum non solum Justini martyris exstet memoria, sed etiam Ignatii Antiocheni et Polycarpi Smyrnensis, quorum hic apostolo usus est, testimonia traditione nobis servata sint. Attamen habent sua fata libelli! Neque quidquam ita in tuto collocatum fuerit, quin ab illa critica arte, quae negando viget, impugnari ac deleri possit 5). Dum autem, exceptis Marcionis et Alogorum impugnationibus 6), non ante medium saec. XVIII. authentia evangelii sec. J. labefactata et negata est 7), exstiterunt contra inde a primis ecclesiae saeculis usque ad nostram aetatem interpretes, qui agnita quidem auctoritate, adhibitis multifariis interpretandi artibus, naturam divinam a Joanne verbis simplicissimis Christo vindicatam, deminuere aut prorsus e textu tollere studerent. Supplicia, quibus Joannem affectum esse dicunt, nullo modo comparari possunt cum tormentis, quibus ex auctore prooemii interpretes extorquebant non veritatem apostoli animo infixam, sed potius quae ipsis placuissent.

4) Chrysost. Prooem. in Homm. in Joan. ait: Πᾶσαν γὰρ τὴν οἰκουμένην ἐπίσχε καὶ κατέλαβε, καὶ ἐνέπλησε τῇ βοῇ, οὐ τῷ μέγα ἀναπραγεῖν, ἀλλὰ τῷ μετὰ τῆς θείας χάριτος κινῆσαι τὴν γλῶτταν. Nec defuerunt inter gentiles philosophos, Platonicos potissimum, qui initio evangelii nostri admirationem non solum non denegarent (ut Amelius et alii off. Euseb. praep. evang. XI, 18. 19 et August. de civ. Dei X, 29 fine), imo etiam, eodem Augustino teste (Confess. VII, 9), libros conscriberent, quibus ad oppugnandam religionem christianam initium evangelii cum philosophorum placitis conciliare conarentur. Plura hac de re affert Fr. Ad. Lampius Com. in Ev. J. Tom. I. Bas. 1725 Prolegg. II, 5 § 16 sqq.

5) Consuli possunt hac de re Lampius l. 1., Crednerus Einl. in's N. T. I, 1 p. 261 sqq. et praecipue Lueckius Com. I. pag. 1—160 edit. 3a. 1840.

6) Qui adversarii magnum potius afferunt testimonium summae auctoritatis, quam evangelium nostrum his primis ecclesiae saeculis (II et III) nactum sit.

7) Initium posuerunt Deistae et Unitarii in Anglia; eos secuti sunt inde ab anno 1792 Edu. Evanson, Eckermannius, Vogelius, Horstius, J. E. Schmidtius, Ballenstedtius, Bretschneiderus, Straussius, Luetzelbergerus, Bruno Bauerus etc.

Sublato mysterio incarnationis in ejus locum ficta portenta interpretationis suffecta sunt. At oleum et operam perdidierunt! Licet semper affuerint, neque nunc desint, qui male sapientes divinitatem Salvatoris addubitare vel adeo negare conarentur, nihilominus ecclesiae quamvis vexatae evangelium illud incolume permansit, et manebit scutum aeneum, quo acerrimos quosque impetus in cardinem doctrinae christianae factos propulsare valeat.

Cuique investiganti evangelium sec. Joan. quo accuratius indolem ejus perspexerit, eo clarius apparebit, scriptorem sanctum in iis, quae capite primo inde a v. 1. usque ad 18. praefatus est, totum revelationis divinae cursum paucis complecti voluisse, atque evangelii sui praeclarum proposuisse conspectum. Qua de re quum nulla inter interpretes sit controversia, tamen in hujus prooemii sententiis, earumque inter se nexu exponendis discrepant 8). Quapropter mihi explicaturo primum ver-

8) Quorum innumeras fere sententias recensere, et quanta sit earum vis expromere, neque nobis propositum est hoc loco, neque necessarium, quum jam ab aliis factum sit uberius off. J. Chr. Wolfii Cur. phil. et crit., Fr. G. Sueskindium (Mag. f. christ. Dogm. u. Mor. 10tes Stück. Tübing. 1803), Chr. Th. Kuinoellii Com. in L. L. N. T. hist. Vol. III, et Lueckii Com. — Hoc autem de interpretandi principiis monitum volo: nunquam interpretes N. T. et praecipue nostri evangelii, apostolorum mentem eo modo, quo factum esse constat, ad suum arbitrium movere potuissent, nisi V. T. nexus intimus cum N. T. animis eorum excidisset. Abjecta V. T. auctoritate divina, studioque ejus neglecto, jam N. T. interpretum libidini patuisse, ac divinam ejus originem concussam esse, historia sacrae interpretationis luce clarius docet. Qui oblitus sunt verborum Domini declarantis: „se non venisse, nisi ut impleret legem et prophetas“ (Matth. V, 17), a Straussio ejusque critica ratione, qua ad fidem evangelistarum historicam delendam usus est, discant V. et N. T. simul stare et labi, ac damnis edocti sapiant. V. T. studium quum nostris diebus magis magisque proficiat, pro certo speramus, fore tamen N. quoque T. interpretatio uberrimos inde fructus percipiat. Memoria dignissima sunt, quae hac de re Hengstenbergius disseruit Christol. P. III inde a pag. 457.

Relicto V. T., quod N. T. scriptores nunquam non respiciunt, evangeliorum interpres idoneo fundamento destitutus cogitur aliud subicere fundamentum, quo facto statim summum interpretatio accipit detrimentum. His

sum imposita est necessitas meam hac de re proferendi sententiam.

Joannes apostolus in conscribendo evangelio id potissimum spectabat, ut ipse C. XX, 31 profiteretur: ἵνα πιστεύσητε ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. Ut crederent hominem Jesum esse promissum Messiam et filium Dei, et ut credentes vitam assequerentur aeternam, Salvatoris vitam enarrandam sibi proposuit. Hinc omnia in evangelio exhibita explicari possunt et debent, quod Crednerus (l. l. pag. 251 sqq.) ab interpretibus eo majori jure poscit, quo turpius in fingendis consiliis, quae apostolo in mente fuerint, peccatum est 9). Neque in prologo ab eo consilio Joannes aberravit.

Primis igitur XVIII versibus eam maxime rationem secutus est, ut revelationem divinae voluntatis, quae ab aeternitate abscondita (cf. v. 18 et ad Ephes. III, 9: ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ) ad salutem generis humani paullatim apparuerit, succincte proponat; et quidem exponere studet primum quo modo haec revelatio manifestata sit, i. e. per Jesum Christum, filium Dei, (ἐκεῖνος ἐξεγήσαστο v. 18) cujus dignitatem, vitam actaque maxime insignibus

inqueis historicae quae dicitur interpretationis, cujus modum non servarunt, maxima pars interpretum capta tenetur; ne Lueckius quidem iis eximendus est, qui Joanni apostolo, non dico Philonis verba, sed adeo sententias Philonianas supponit; qua de re dicam infra.

9) Veteres interpretes, Irenaeo et Hieronymo duobus, Joannem ad Cerinthum, Nicolaitas vel Ebionatas respexisse, aut ceteros evangelistas supplere voluisse, Clemente Alex. et Eusebio testibus, statuunt; saeculo praeterlapso et ineunte nostro, quae omnium maxime conjecturis favent, alii (C. Vitringa in Observv. sacr. V, 10—13; Kleukerus etc.) Gnosticis, alii (Semlerus, Eckermannus) Doceticis, alii (Grotium et Socinianos sequentes) Baptistae Joannis assecias, vel Zabaeismum (Herderus, Zieglerus) ab apostolo profigatos esse censebant; alii denique (ut Storrius) omnes has fere opiniones junxerunt. Rectam viam primus ingressus est Paulus (introd. N. T. Cap. sel. 3), quem omnes fere recentiores interpretes secuti sunt. Cf. Lueckium l. l. § 13, et Neandrum. Gesch. d. apost. Z. p. 499 sqq.

lineamentis adumbrat, et deinde quem ad finem, i. e. ut credentes ad vitam perveniant. Totum ergo prooemium his sententiis absolvitur: Jesum Christum esse Salvatorem, qui revelat gratiam Dei, ideoque in ipsa sua persona hominibus salvandis salutem praestat. Historia igitur hujus personae simul est historia revelationis divinae, nec non salutis generis humani.

Quam rem narraturus auctor eum ordinem servavit, ut orsus a sententiis generatim prolatis magis magisque per certos gradus progrediatur ad singula, ita ut prologus comparari possit cum magno orbe, intra quem apostolus semper minores ducit circulos, donec usque ad medium locum pervenit, ex quo omnia, quae dixerat pendent, i. e. ad versum 14, quo incarnatio τοῦ λόγου tractatur. Gradus per quos Joannes inde a versu primo ad hoc fastigium procedit mihi indicati videntur verss. 3, 5, 9, et 14, ita quidem ut verss. 2, 4 et 8 animus lectoris jam praeparetur ad ea, quae subsequuntur.

In tres ergo partes prooemium dividendum esse constat, quarum prima continet vv. 1—4 (filius Dei), altera vv. 5—13 (promissus Messias), ultima vv. 15—18 (homo Jesus). Priorae partes hanc extremam non excludunt, sed eam vel inclusam comprehendunt, qua contra illustrantur, quae praecesserunt. Unde totius prologi conspectus erit hic:

I. (Salvator.). Quomodo Deus se revelavit?
διὰ τοῦ λόγου, qui est:

1. Filius Dei (ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ) v. 1—4. Incipit Joannes ab expositione naturae Salvatoris divinae, quam probat argumentis petitis e ratione, quae intercedit huic personae

1) et cum Deo apparituro in creatione et redemptione mundi, (praeexistentia τοῦ λόγου, v. 1),

2) et cum mundo (ad quem transitum facit v. 2) qui per eum

A) creatus est (v. 3), ab eo

B) conservatur (v. 4, ubi notione τοῦ φωτός priora jam cum sequentibus junguntur), et orto peccato (ἡ σκοτία v. 5) per eum redimitur Deoque conciliatur.

2. Messias promissus (ὁ χριστός) v. 5 — 13. Jam propius accedens ad centrum, haud obscure allegatis Malachiae vaticiniis progreditur ad revelationem strictiori sensu sic dictam. i. e. ad

C) redemptionem mundi exponendam, quam totam complectens primum in universum depingit vocibus τοῦ φαίνειν τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ (v. 5).

a) Lux lucet in tenebris; quamvis tenebrae exortae sint, nihilominus Lux lucere non desit.

Vv. 6 et 7 apostolus a proposito declinare videtur, quum repente de Joanne baptista ejusque origine (v. 6) ac munere (v. 7) sermonem faciat. Attamen etiamsi v. 8. auctor ipse non dixisset quo tenderet, jam ex vocibus ab eo usurpatis (ἐγένετο, ἀπεσταλμένος, ἄνθρωπος, παρὰ Θεοῦ) appareret, eum Lucem ipsam voluisse cum hoc Lucis teste comparare. Idcirco addit v. 8. baptistam non fuisse Lucem ipsam ¹⁰⁾, sed missum esse ut testaretur de Luce; et sic relegat lectores ad V. T., cujus vaticinia de Messia venturo omnia conjuncta erant in hac extrema baptistae μαρτυρία περὶ τοῦ φωτός ¹¹⁾. Altera ex parte, quum apostolus assidue respiciat V. T. et in primis Malachiam prophetam (cf. Hengstenb. l. l.), nemo est qui non intelligat eum in mente id habuisse, ut demonstraret personam, qua de loquitur, revera esse

10) Non erat baptista τὸ φῶς, sed tantum ὁ λύχνος (Joan. V, 35).

11) Cf. Matth. XI, 13: πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν.

illum „angelum foederis“ a Malachia propheta praenuntiatum, i. e. promissum Messiam.

Quae quum ita sint, evangelista sibi viam paravit ad munus redemptorium propriis verbis designandum. Licet baptista non sit ipsa Lux, tamen Lux non defuit; imo, quum baptista et totum V. T. disertum de Luce documentum exhibeant, Lucem affuisse necesse est, quia μαρτυρία non est praesensio quaedam rerum futurarum vaga ex propriis animi viribus orta, sed potius firmum testimonium de eo, qui se ipsum testibus suis testificatus est ¹²⁾. Inde apostolus appropinquans ad metam explicatius agit de modo, quo haec Lux φαίνει ἐν τῇ σκοτίᾳ.

b) Lux venit in mundum. Lux vera, inquit v. 9, quae illuminat quemque hominem, erat veniens (ἦν ἐρχόμενος) in mundum ¹³⁾. Quod

12) Ex eadem sententia Apoc. XIX, 10 de μαρτυρία τοῦ Ἰησοῦ loquitur, i. e. de testimonio, quod a Jesu proficiscitur (genit. subjecti); haec μαρτυρία, inquit, ἔστι τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας.

13) Non nisi de λόγῳ incarnato, exclusis ejus manifestationibus antequam homo factus est, hunc versum nonum et sqq. accipi volunt Luecius (edit. 3.), de Wettius et Frommannus (Johan. Lehrbegr. p. 79), quos praevit Bleekius (Studien u. Krit. 1833, 2 p. 414—23). Verum neque structura verborum (ἦν ἐρχόμενος imperf. periphr.), neque nexus rerum impedit, quo minus serie in manifestationibus servata, in universum de adventu Lucis haud exclusa incarnatione eosdem interpreter. Incarnatione enim ipsa nondum absolvitur ille veniendi actus, qui tum demum ad exitum pervenit, quum Christus moribundus clamavit: τετέλεισται (Joh. XIX, 30); quo facto velum sanctuarii scissum est (Matth. XXVII, 51) et V. T. finis imposita. Christus, ὁ ἐρχόμενος finem veniendi fecit, quum ex hac vita ad Patrem rediret (Joan. XX, 17; quare Hebr. V, 9 τελειωθεὶς appellatur; cf. quae hac de re disserui in libello: „Jesus der Christ“ pagg. 136—145). Sed, si adventus Lucis non nisi finem habet in τῷ λόγῳ ἐνσαρκωθέντι, inde sequitur τὸν ἐρχόμενον antequam caro factus sit jam affuisse in V. T., et quidem revera, licet modo spirituali (cf. Joan. XII, 41; Act. VII, 38; 1 Cor. X, 4; 1 Petri I, 11). Venit ergo ὁ λόγος gradatim in mundum (quorum graduum evangelista distinxit tres: 1) ἦν ἐν τῷ κόσμῳ; 2) ἦλθεν εἰς τὰ ἴδια; 3) ἐσκήνωσεν ἐν

munus Lucis in duas partes dirimitur. Ὁ λόγος, per quem omnia creata sunt, et qui in mundo erat ceu Lux mundi, ne mundus periret, non solum natura sua lucet (Φαίνει), sed etiam secundum efficaciam suam (Φωτίζει)

α) venit ad omnes homines (v. 9 et 10) eorum animos illustrans et in mentibus eorum de se ipso testimonium exhibens (cf. Act. XIV, 17; ad Rom. I, 19; 20; II, 14. 15), ut praepararentur ad redemptionem. Quum eadem ad gentiles nondum venerit nisi natura et efficacia sua, modo prorsus singulari, puta personali

β) venit ad Israelitas (v. 11) quos sibi proprios elegit, ut essent ipsius, et quibus per Mosen et prophetas se praesentem ita manifestavit, ut demum inter eos homo fieri potuerit.

3. Homo factus (ὁ Ἰησοῦς) v. 14—16. Denique Joannes ad finem sibi propositum perveniens versu 14. simpliciter et plane illud Φαίνειν et ἐρχεσθαι τὸν λόγον comprehendit verbis: et quidem (καὶ) 14)

ἡμῶν), donec caro factus et mortuus est. Unde errare mihi videntur interpretes, qui τῷ λόγῳ praeexistenti, nullo posito statu ejus medio, tantum τὸν λόγον incarnatum opponunt, atque propterea manifestationes ejus in V. T. negligunt. Joannes contra docet τὸν λόγον praeexistentem jam in mundo re vera existisse priusquam caro factus sit. Quum v. 9. structurae grammaticae non singularis quaedam difficultas insit, non magnopere interpretes in eo explanando desudassent, nisi sejunxissent V. T. a N. quae inter se conjunctissime cohaerent; iidem, dum saepius rerum inter se toto coelo distantium omne discrimen tollere conantur, non haesitant magnopere ea discernere, quae jure divino inter se intime conspirant.

14) Cf. Frommannum l. 4. pag. 80.

c) Logos caro factus est, et gloriam suam jam antea paullatim (Φαίνειν, Φωτίζειν) manifestatam, abundantia gratiae et veritatis Mosen prophetasque superantem penitus detegit 15).

V. 15. omnia, quae hucusque de revelatione gratiae redemptionis gradatim per τὸν λόγον patefactae tractaverat, comprehendit dicto illo ambiguo baptistae: ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος (λόγος jam homo factus), ἔμπροσθέν μου γέγονεν (promissus Messias), ὅτι πρῶτός μου ἦν (filius Dei aeternus)! 16)

Quaestione prima absoluta cuique patebit apostolum totam seriem revelationis divinae inde a divino in aeternitate per τὸν λόγον inito consilio mundi creandi et redimendi, usque ad incarnationem τοῦ λόγου oculis nostris uno velut tenore proposuisse. Per totam hanc expositionem continuo respexit alteram quaestionem sibi propositam:

II. (Mundus salvandus). Quem in finem Deus se revelavit διὰ τοῦ λόγου? R. ut vitam praeberet credentibus.

Deus quum omnibus gratiam suam largitus sit, non omnes eam amplexi sunt, qua re τῷ λόγῳ veniente ἡ

15) Aliter eandem sententiam profert auctor epistolae ad Hebraeos C. I. 1—3, qui versus maxime cum prologo Joannis comparandi sunt.

16) Ceterum me in hanc opinionem meo Marte venisse fateor, quo magis me juvat consentire cum Hengstenbergio, qui primus eam protulit in Christol. III p. 489 sqq. Porro me non fugit hanc sententiam ab iis non comprobatum iri, qui baptistam vix adumbratas intelligentias de persona et munere Christi animo concepisse censent; at persuasum habeo (cf. Luc. I, 15) Joannem baptistam verius cognovisse τὴν γνῶσιν σωτηρίας (Luc. I, 77), quam omnes interpretes, qui illam cognitionem ab eo arrogantius abjudicant. — Cum nostro baptistae effato comparandum est vaticinium prophetae Michae (V, 1), quo Messiam Bethlehemi nasciturum jam inde a mundo creato exstitisse cauit, indeque ad praeexistentiam ejus in aeternitate progreditur. Cf. Hengstenb. l. I. pag. 361 sqq.

κρίσις τοῦ κόσμου prodiit ¹⁷⁾, quae magis magisque mundum gratiae renitentem secludit a credentibus. Utrosque, (de quibus in evangelio ipso data opera uberius exposuit ¹⁸⁾, in prologo quoque significatos habes.

1. **Mundus qui Luci adversatur.** Quod certamen mundi cum Luce apostolus ita describit ut pateat, contemptum et odium mundi aucta gratiae manifestatione crescere. Posito peccato, quo homo sese opposuit Deo creatori, subsequitur sensim omnis impugnatione, donec cor contumax obduratur (cf. XII, 37—41).

1) **Lux amore permota accedit ad tenebras,** inque iis lucet, at hae eam haud assecutae sunt (v. 5).

2) **ὁ ὦν fit ὁ ἐρχόμενος** (v. 9):

a) venit in mundum, et mundus eum ignoravit (v. 10);

b) venit ad populum suum, et hic eum repudiavit (v. 11).

3) **ὁ Θεὸς fit σὰρξ** (v. 14), filius unigenitus caro factus omnem gloriam suam aperit, et (quod continetur v. 11., fusiusque in evangelio exponitur) Judaei eo magis exacerbati eum odio inimicitiasque persecuti sunt, donec dominum gloriae cruci affigerent (1 Cor. II, 8).

Nihilominus tamen non defuerunt qui τὸν λόγον volentes reciperent, de quibus Joannes reliquis verbis agit:

17) Cf. Joan. III, 19: αὕτη ἐστὶν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ Φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος, ἢ τὸ Φῶς. Cf. IX, 39.

18) Constat apostolum in evangelio id potissimum spectare, ut Judaeorum inimicitias gradatim crescentes patefaciat. Quae optime adnotavit et cum proposito auctoris comparavit Frommannus Stud. u. Krit. 1840, 4.

2. **Qui fidem nomini ejus habuerunt, vitam adepti sunt.**

1) **Omnibus, quotquot Christum receperunt** (v. 12, 13), non exclusis V. T. fidelibus, promissum Messiam expectantibus (Joan. VIII, 56) potestatem dedit, ut filii Dei fierent; et

2) **nobis praecipue, qui gloriam ejus spectavimus** (v. 14 et 1 Joan. I, 1. 2), et ex abundantia ejus tanta gratia sumus cumulati (v. 16), quantam e V. T. non nacti essemus. Quamquam enim V. et N. T. inter se cohaerent, in eo tamen differunt, quod per Mosen lex data est, plena autem revelatio, gratia et veritas, per Jesum Christum (cujus nomen apostolus nunc demum profert) facta (v. 17), qui filius Dei unigenitus solus patrem peccatoribus occultum adspicit, ideoque eum nobis revelavit, cujus gratiae et veritatis est unicus ἐξηγητής (v. 18).

Itaque Joannes verbis postremis revertitur ad τὸν λόγον, a quo principio profectus erat. Unde prooemium, cujus finis redit ad initium, absolutum et consummatum corpus efficere, nemo est, qui non sponte intelligat. His propositis versus primi commentarium adjiciam.

Interpretaturo mihi evangelii Joannei exordium in mentem veniunt, quae Chrysost. (homil. IX in ep. ad Hebr.) de prooemiis generatim dixit: πανταχοῦ ἡ ἀρχὴ καὶ τὰ προοίμια δύσκολα. Non puto prooemium nostrum per se esse difficile intellectu, quum verba sint simplicissima et sententiae cuique N. T. investiganti notissimae. Sed prologo huic, et inprimis versui ejus primo dura obtigit sors, ut multi interpretes fere omnium temporum,

maxime autem nostri aevi Joannem philosophum effingere voluerint; itaque suas, quas profundas censerent ideas et systemata sua sublimia illi eo licentius subjecerint, quo minus ipsi evangelistae ingenio se subdidissent, et ex eo simplicem nec τῶν βαθῶν τοῦ Θεοῦ expertem sapientiam haurire cogitassent. Non solet autem, inquit Witsius (Miscell. sacr. II, p. 98 „de sermone Deo“), humanum ingenium simplici veritate, praesertim in rebus divinis, esse contentum. Quare singula fere verba primi versus onerata sunt tanta mole interpretationum, ut interpreti idem fere labor impositus sit ac illis, qui reliquias antiquitatis ex ingenti saeculorum ruina eruere student.

Sic verbis ἐν ἀρχῇ sententiae illatae sunt, quas apostolus ne somniabat quidem. Quid mirum? quum interpretes plerumque ad exponendum hujus formulae sensum, neque rectam, me judice, neque certam viam ingressi sint. Videntur autem in eo peccasse, quod in explanando principio alios omnes locos quam ipsum nostrum respexerunt. Itaque Sam. Crellius et Sociniani, quum viderent nonnullis locis ἀρχὴν de initio rerum christianarum adhiberi (Joan. XV, 27; Luc. I, 2; 1 Joan. II, 7. 24 etc.), eo libentius hanc vocis potestatem ad nostrum locum transtulerunt, quo magis divinitatem τῷ λόγῳ a Joanne vindicatam extinguere studebant. At horum interpretatio vel grammatico fundamento destituta, quantumvis artificii eam sustentare conati sint, ab omni orationis serie restringitur. Alii, et quidem maxima pars interpretum (inque his: Hilarius, Beda, Grotius, Clericus, Lampius, Kuinoelius) recte Joannem ad Genesin (I, 1) alluisse rati, statim et n. l. ἀρχὴν de initio mundi accipiunt. Sed horum quoque explicatio firmioribus caret argumentis. Nam licet Joannes illud Geneseos וַיִּשְׂרַת־רֵשִׁיתֵּם respexerit ¹⁹⁾, inde nondum sequitur, quum eodem verbo usus sit, formulae eundem quoque sensum subesse.

19) Eodem modo Matthaeum verbis βίβλος γενέσθαι, quibus incipit, Genes. II, 4; V, 1 spectare constat.

Sequitur tantum, non quod Lueckius ait: „als wollte Johannes die Schöpfung von neuem beschreiben“, sed quod apostolus lecturis probaturus erat, se quoque Genesin, at aliam conscribendam sibi proposuisse. Porro interpretes, qui ἀρχὴν de mundi initio sumunt, coacti sunt vel tacite, vel diserte (ut Flacius: „jam tum erat“, Piscator, Grotius, Lampius) particulam „jam“ supplere, cujus in contextu nullum vestigium. Denique nexus versuum impedit, quominus h. l. formula ἐν ἀρχῇ illo Geneseos sensu accipi possit, quia primo versui opponitur versus tertius, quo de creatione agitur, ita ut haec ἀρχὴ de initio ante creationem mundi et temporis intelligenda esset, idemque valeret ac formulae πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι (XVII, 5), πρὸ καταβολῆς κόσμου (XVII, 24; Ephes. I, 14; 1 Petri I. 20). Quare n. l. ἀρχὴ non nisi de initio rerum primordia superanti, de aeternitate accipiendum esse multi censebant interpretes (August., Chrysost., Theophyl., Basil., Corn. a Lap., Baumgart., Tholuckius, Olshaus.), qui eum in finem ad nonnullos alios locos recurrerant (Prov. VIII, 23 — 28; Sirac. XXIV, 9) quos apostolum respexisse dicunt. Quae sententia, quamvis ceteris praestet, et maxime ad textum quadret, tamen non satis juste probata esse mihi videtur. Nam primum ἀρχὴ nunquam aeternitatem ipsam significat; deinde initium aeternitatis esse nequit, quia non dixit apostolus ἐν ἀρχῇ τῶν αἰώνων, nec dicere potuit, quum initium aeternitatis sit contradictio in adjecto, nam aeternitas non est initio circumscripta; neque denique ἐν ἀρχῇ de initio, cui praecedit aeternitas accipi possit, quia apostolus debebat scribere πρὸ τῆς ἀρχῆς. Profecto non intelligo, quo modo interpretibus, ubi apostolus incipit: ἐν ἀρχῇ, in mentem venire potuerit illud πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι. Ceterum haec interpretatio ita prolata jam concidit cum secunda, sicuti etiam interpretes qui aut illi aut huic favent, sibi non constant, sed inter utramque fluctuant (de Wettius, Lueckius, Frommannus).

Quibus impedimentis remotis jam explicationem mihi probatam proferam. Quum vox ἀρχὴ quodcunque signi-

ficet initium, vel, ut Clericus ait, „vox est ex iis, quae significant τὰ πρὸς τι“, ex ipsa formula ἐν ἀρχῇ, aliis locis aliter usurpata, intelligi non potest, quodnam initium auctoris in mente fuerit, nisi sequentium verborum potestatem et seriem diligenter perpendimus. Quum ergo ἀρχὴ per se prorsus sit indefinitum, semper definitur iis, quae sequuntur, et quibus vice versa vox ἀρχὴ initium constituit; quare recte Theod. Mops. ἀρχὴ, inquit, πρῶτον πέρας τῶν μετὰ ταῦτα (Lamp. l. l. pag. 292). Hac de causa plerumque scriptores ad designandum initium de quo loquuntur, addunt substantivi casum patrium, vel verbi infinitum modum; e. g. ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου (Marc. I, 1; Phil. IV, 15), κόσμου (Matth. XXIV, 21), κτίσεως (Marc. X, 6; XIII. 19; 2 Petri III, 4), ὠδίνων (Matth. XXIV, 8), σημείων (Joan. II, 11), Χριστοῦ (Hebr. VI, 1), τοῦ λαλεῖσθαι (II, 3) etc. Ubi autem desunt ejusmodi definitiones, semper e contextu subaudiendae et addendae sunt, e. c. Act. XI, 15: ἐν ἀρχῇ i. e. τοῦ πίπτειν τὸ πνεῦμα; Matth. XIX, 4: ἀπ' ἀρχῆς sc. τοῦ ποιῆν (ubi Marc. X, 6 κτίσεως additum est), v. 8: τοῦ γενέσθαι; 1 Joan. II, 24 τοῦ ἀκούειν; 2 Thess. II, 13 τοῦ αἰρεῖσθαι, de aeterna fidelium electione, etc. Eodem modo nostro versu formula adverbialis ἐν ἀρχῇ amplificanda est: ἐν ἀρχῇ τοῦ εἶναι αὐτὸν ἦν ὁ λόγος. Hoc εἶναι de existentia mundi accipere non licet, quia sic potius subaudiendum esset, ἐν ἀρχῇ τοῦ γενέσθαι, quod ob sequens ἦν subaudiri nequit. Non loquitur ergo apostolus de alio quodam initio, sive rerum christianarum, sive mundi, sive aeternitatis, sed tantum de initio existentiae τοῦ λόγου. Cujus historiam narraturus Joannes rite incipit ab initio existentiae hujus personae, quod neque simplicius indicare, neque aliter exprimere potuit, quam dicendo: existentiam τοῦ λόγου statim incipere τῷ εἶναι; i. e. revera existentia ejus non incipit, quia nullum ei antecedit „fieri“. Quae si inciperet, dixisset potius ἐγένετο, non ἦν, quia omnium rerum creatarum initium in eo positum est, ut factae sint, quare fuit aliquando ubi non erant. De λόγῳ autem dicit, eum

incepisse ab εἶναι²⁰), ergo existentia ejus est absoluta, aeterna, nulli initio rerum creatarum subjecta²¹). Attamen licet ipse non incipiat, nobis, qui in spatio et tempore versamur, et apostolo, totam historiam Christi pertractaturo, haec aeterna existentia τοῦ λόγου, comparata cum tempore et cum futura ejus incarnatione, qua ὁ ὦν fit ὁ γενόμενος, initium est existentiae ejus; sed hoc initium exstandi non consistit in eo quod fit, sed quod erat²²). Ex eadem sententia Micha propheta de Messia venturo vaticinatus est (V, 1), ex urbe Bethlehem exstaturum esse principem, qui prodeat ex aeternitate, i. e. cujus exstandi initium sit aeternitas ipsa. Non sine certo consilio infra de Joanne baptista dicit apostolus, eum factum (ἐγένετο), et missum esse, et fuisse (ἦν) testem Lucis, ita ut ejus vita incipiat a γενέσθαι; contra ὁ λόγος incipit ab εἶναι; erat (ἦν), venit, et denique, mero

20) Recte ergo PP. Arianos dicentes ἦν ὅτε οὐκ ἦν ad nostrum locum remittunt, quo contra docetur οὐκ ἦν ὅτε οὐκ ἦν. Carpzovius sacrr. exercitt. in epist. ad Hebr., prolegg. p. 149: „quae verba (Joannis), inquit, nihil „aliud significant, quam tempus olim nullum fuit, quo dici posset, Logon „hunc aliquando non fuisse.“

21) S. J. Baumgartenus (Ausl. d. Ev. Joh. 1762) pag. 13 ait: Der Zweck dieses (ersten) Satzes besteht darin, durch den Ausdruck der Selbstständigkeit den ersten Begriff von einem göttlichen Wesen Christo beizulegen; et Augustinus Serm. VI de temp. (cf. Lamp. l. l. p. 294): „qui in principio erat, intra se concludit omne principium; inde se primum dicit Jes. XLVIII, 12; Apoc. I, 17.“

22) Eandem praebet rationem Eusebius (contr. Marc. de eccles. theol. II, 18, cf. Lamp. l. l. p. 292): „si ab antiquissimis, inquit, scripturis accepistis, „quod Verbum Domini factum sit ad hunc vel hunc prophetam; at nunc „tandem non quemadmodum factum est, sed quemadmodum erat in principi- „pio, necesse est, ut evangelizetur.“ Corn. a Lap. ad n. l. ait: „Orditur „Joannes a divinitate Verbi, quia hoc rectus ordo est et plana historia de „Christo exigebat, ut sc. prius generationem eius divinam et aeternam, „deinde humanam et temporalem enarraret;“ et porro: „Joannes . . . dat principium, quando, (ut ita dicam) Verbum esse coepit.“ Cf. denique Theodor. (Suic. thes. eccl. s. v.): ὁ γὰρ ἐν ἀρχῇ ὦν, αὐτὸς ἦν δηλονότι; nam, addit, apostolus non dixit: ἐν ἀρχῇ ἐγένετο, vel ἐκτίσθη.

amore ductus, caro factus est (ἐγένετο v. 14). Eodem modo γενέσθαι et εἶναι distinguuntur VIII, 59. Dei est ab „esse“ progredi, si vult, ad „fieri“, hominis autem a fieri ad esse. Quae quum ita sint, non est cur voci ἀρχῆ, cui praeterea deest articulus (cf. Wineri Gr. ed. 4to p. 113 seqq.), peculiarem quandam significationem tribuamus ²³), eamque alio modo, quam ceteris locis omnibus, ubi nunquam absolute posita deprehenditur, interpretemur ²⁴). Ἀρχῆ igitur per se non significat aeternitatem ²⁵), sed est initium existentiae τοῦ λόγου, qui ab initio exstat aeternus, et cujus hic exstandi modus distinguitur ab existentia

23) Ex eodem studio voci ἀρχῆ n. l. sublimiorem quandam et singularem significationem subjiciendi, fluxit error nonnullorum P. P. (Orig. Cyr. Chrysost.) et recentiorum interpretum (cf. Marhein. Dgm. p. 134), ἀρχῆν de Deo Patre explicantium, ex quo filius sit generatus. Sed, missis aliis argumentis, tum profecto apostolus casu genitivo, cui inest notio exeundi, usus dixisset: ἐξ ἀρχῆς. Quae cohaerent cum ea expositione, secundum quam illud Geneseos initium Origenes, Basilus, Ambrosius de Filio Dei interpretati sunt; qua in re procul dubio vestigia Cabbalistarum premunt, qui Γνωμῶν de „sapientia“ accepserunt. Hinc Targ. Hieros. prima Geneseos verba vertit: „in sapientia creavit“ etc. Cf. Lamp. l. l. p. 292, et Suic. thes. s. v., qui jam de illa P. P. interpretatione judicavit: „pie quidem hoc asseritur, sed non solide.“

24) Etiamsi autem haec aeternitatis significatio verbo ἀρχῆ non insit, tamen e serie sententiarum luce clarius consequitur apostolum in primo versus membro existentiam τοῦ λόγου aeternam i. e. ejus praexistentiam significare voluisse. Si Lueckius contra monet: „der Begriff der ewigen „d. h. zeitlosen Existenz des Logos gehört der weitem dogmatischen „Entwicklung“, potius in mente habuit hoc: apostolum de aeterna existentia τοῦ λόγου loqui non potuisse, qui a Philo nil ejusmodi habeat; quemadmodum Lueckius argumentari solet. Verumenimvero ecclesia, ubi praexistentiam τοῦ λόγου professa est, non fluxit novum dogma, sed apostolorum doctrinam contra veteres et novos errores corroboravit et defendit. Dominus inquit Joan. VIII, 58: πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι, ἐγὼ εἶμι.

25) Recte Lampius l. l. p. 293 annotavit: „Id solum notari velim, significatum aeternitatis non esse comprehensum in voce principii, sed in „constructione cum verbo erat. Tantum enim abest, ut principium designet „aeternitatem, ut potius eam neget.“

ejusdem τοῦ ἐρχομένου, et ἐκείνου ὅπερ σὰρξ ἐγένετο, qui nihilominus non desiit esse ὁ ὢν (Joan. III, 13). Quare haec ejus existentia aeterna est primaria et prima. Idem significatus qui nostro loco obtinet, non nisi tribus aliis, quantum equidem video, locis voci ἀρχῆ suppetit, i. e. I Joan. I, 1; II, 13. 14. Aberrant interpretes ab auctoris sententia, si locum Provv. VIII, 23 afferunt, ubi σοφία dicit: κύριος πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με ἐν ἀρχῆ πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαι, quibus de ἀρχῆ τοῦ ποιῆν sermo fit, ita ut sapientia secundum Provv. sit prima a Deo creata (cf. Sirac. XXIV, 9 πρὸ τοῦ αἰῶνος ἀπ' ἀρχῆς ἔκτισέ με). Apostolus quum Genesin respiceret et a capite rerum incipere vellet, scripsit ἐν ἀρχῆ ἦν ὁ λόγος non ὁ λόγος ἦν ἐν ἀρχῆ. Negari nequit Joannem etiam dicere potuisse: πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι, vel πρὸ καταβολῆς κόσμου ἦν ὁ λόγος; unde tamen ratio enarrandi vitam τοῦ λόγου prorsus alia fuisset. Quisque intelligit his formulis aeternam τοῦ λόγου existentiam non nisi „a posteriori“ designari posse, posito jam mundo, a quo ad illam ascendit scriptor. At Joannes vinculis exutis terrestribus assurgens, jam penitus se insinuat in illam τοῦ λόγου existentiam, in qua ab initio exstat ὁ λόγος; transcendit igitur mente ad ea, quae superare nemini licet, quum ab hoc initio supremo omnis revelatio divina incipiat; sed ab illo initio apostolus descendit ad mundum ejusque creationem et redemptionem. Quare Joannes jure adhibuit vocem ἐν ἀρχῆ, quae maxime congruit proposito ordini „a priori“ procedenti ²⁶).

Hinc etiam patebit, cur apostolus ἐν ἀρχῆ dixerit, neque formulis ἀπ' ἀρχῆς, ἐξ ἀρχῆς usus sit ²⁷). Jam

26) De hac quoque formula valent, quae Bengelius de stylo Joanneo (cf. Gnom. Joan. 1, 17) effatus est: „Nullus philosophus tam accurate „verba ponit, differentiamque eorum observat, quam Joannes in hoc praesertim capite.“

27) Formula ἐν ἀρχῆ in Joannis scriptis, amplius non invenitur; in N. T. adhuc bis legitur: Act. XI, 15, Phil. IV, 15. Contra exstat for-

Beza, qui ἀρχὴν initium mundi esse statuit, distinguit inter ἐν ἀρχῇ et ἀπ' ἀρχῆς ita: „Adamum vel diabolum esse ἀπ' ἀρχῆς, non vero ἐν ἀρχῇ“; sed male distinguit, quum Joannes ipse in prima epistola Christum nomine τοῦ ὄντος ἀπ' ἀρχῆς nuncupet. Discrimen, quod inter formulas ἐν ἀρχῇ, ἀπ' ἀρχῆς, ἐξ ἀρχῆς intercedit, casuum potestate nititur et vi praepositionum, quibuscum conjunctae sunt. Dativus statum, genitivus progressum et motum denotat (plura vide ap. Bernhard. wissensch. Gr. p. 77 sqq. et 136 sqq.). Verum quum ἀπ' ἀρχῆς et ἐξ ἀρχῆς non maneant in momento, unde proceditur, sed progressum significant, ita inter se differunt, ut per ἀπ' ἀρχῆς actus progressionis secernatur ab ἀρχῇ ipsa, a qua procedit: per ἐξ ἀρχῆς autem talis denotetur progressus, qui ex initio ipso emanet, et cum hac ἀρχῇ progrediatur. Ubi ἀπ' ἀρχῆς usurpatur, fit ut animus lectoris advertatur potissimum ad progressum ipsum, unde interdum additur ἕως, cf. Matth. XXIV, 21; Marc. XIII, 19; ubi autem ἐξ ἀρχῆς legitur, ibi potissimum initium ipsum spectandum est. E. g. Joan. XV, 27 Dominus ait discipulos testes ipsius futuros esse, ἔτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἔστε, quia per totum tempus, quod inter populum versatus sit, cum eo fuerint. Contra XVI, 4 confitetur, se ἐξ ἀρχῆς i. e. initio et inde ex initio cum iis hac de re locutum non esse; eodem modo ἐξ ἀρχῆς (VI, 64), jam ex initio sciebat, quis eum proditurus esset. — Quum autem apostoli animus illi τοῦ λόγου statui primo et aeterno infixus esset, ita ut ejus in hoc statu ipso historiam enarrare vellet, formula ἐν ἀρχῇ usus est, qua persona commorans in finibus designati status describitur. Alia ratione etiam dicere poterat ἀπ' ἀρχῆς vel ἐξ ἀρχῆς.

Quum ergo ceterorum evangelistarum, qui ante

mula ἐξ ἀρχῆς (Joan. VI, 64; XVI, 4), et saepissime apud Joannem et in N. T. ἀπ' ἀρχῆς; 1 Joan. I, 1; II, 7. 13. 14. 24; III, 8; Joan. XV, 27 etc.

Joannem libros suos conscripserunt, quisque ab alia ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ incipiat, et quidem: Marcus ab eo tempore, quo Christus baptizatus in publicum prodiit, Lucas quo natus est (uterque allegat ultimum V. T. prophetam Malachiam, Marc. I, 2. 3; Luc. I, 16. 17): Matthaeus porro, primum V. T. librum respiciens, genealogiam Christi inde ab Abrahamo propagatam per universam populi delecti historiam persequatur, (Cap. I, 1 — 17), Geneseos vero liber ordiatur ab illa ἀρχῇ γενέσεως οὐρανοῦ, γῆς (II, 4), καὶ ἀνθρώπων (V, 1), — Joannes evangelista has omnes ἀρχαίς superans, primi simul et ultimi V. T. libri ratione habita, in initio narrationis suae de Salvatore transcendit ad illum hujus personae existendi modum, qui ei non traditus fuerat ab αὐτόπταις ἀπ' ἀρχῆς (Luc. I, 2), sed potius revelatus (cf. I, 18) ab eo, qui solus hanc ἀρχὴν novit, quia ipse ἐν ἀρχῇ erat ²⁸). Joannis igitur ἀρχὴ eandem habet rationem cum ἀρχῇ Geneseos, atque creator cum creatura, vel aeternitas cum tempore; quare ex hoc utroque initio inter se comparato jam apparebit, quodnam intercedat inter V. et N. T. discrimen et quomodo inter se cohaereant ²⁹). Ex hac ergo ἀρχῇ Joannis

28) Augustinus tractt. in J. I, 5 concionatur: „Ergo, fratres, de his montibus („pacem populo suscipientibus“ Ps. LXXI, 3) et Joannes erat, qui dixit: in principio erat Verbum etc. Qualis iste mons erat, quam excelsus? transcenderat omnia cacumina terrarum, transcenderat omnes campos aëris, transcenderat omnes altitudines siderum, transcenderat omnes choros et legiones Angelorum. Nisi enim transcenderet ista omnia quae creata sunt, non perveniret ad eum per quem facta sunt omnia. Non potestis cogitare quid transcenderit, nisi videatis quo pervenerit. Quæris de coelo et terra? facta sunt. Quæris de his, quae sunt in coelo et terra? utique multo magis et ipsa facta sunt. Quæris de spiritualibus creaturis, de Angelis, Archangelis, Sedibus, Dominationibus, Virtutibus, Principatibus? et ipsa facta sunt. Si autem per Verbum facta sunt, non potuit Joannis cor pervenire ad id quod ait: in principio erat etc., nisi transcendisset omnia, quae sunt facta per Verbum. Cf. praeterea tractt. XLIX, 6: transcendit magna omnia, pervenit ad illud quod majus est omnibus“; denique tractt. XXXVI, 1.

29) Bene monuit Ziegler (histor. Entw. d. gult. Offb. 1843, p. 7 sqq.):

τοῦ Θεολόγου ut omnis cognitio humana, quae initio carere non possit, et potissimum cognitio solida theologica proficiscatur necesse est.

Quod ad formam voculae ἦν attinet, jam Calvinus monuit: „qui ex tempore verbi imperfecto colligunt perpetuum statum, non satis firma ratione nituntur. In tantis rebus magis solide argumentandum est.“ Nihilominus Olshaus., praecedentibus patribus aliisque multis, in hoc vitium incidit, ubi ait: „mit ἦν wird ein dauerndes, zeitloses Sein der ewigen Gegenwart bezeichnet“; cui et tempus praeteritum obstat et nexus, quo ἦν junctum est cum ἐν ἀρχῇ. Tempore nondum existente neque de praesentia neque de perpetuitate sermo fieri potest. ἦν significationem imperfecto propriam hic quoque retinet; quae significatio jam ab Origene in Catena, quem Lueckius secutus est, recte vindicatur, et a Lampio l. l. p. 293 dicenti; „atque ita haec expressio proxime respicit aeternitatem ab ante, quae saltem conceptui nostro tanquam aliquid praeteritum obversatur.“ Existentia τοῦ λόγου aeterna sub ratione incarnationis considerata fit praeterita, quia aeternitas illa ipsa, postquam tempus praesens creatum est, nobis sub specie praeteriti se offert; et recte quidem, quia illa est verum mundi et temporis praeteritum. Quamvis ita formae praeteritae ἦν ratio demonstrata sit, nondum apparet, quamobrem apostolus verbo εἰμί usus sit. Quod cognosci non potest, nisi comparetur cum antecedenti ἐν ἀρχῇ (ideoque cum Genes. I, 1 ἐποίησε), et cum sequenti ἐγένετο; quum phrasis alludat ad Geneseos initium, et verbo ἦν opponatur ἐγένετο, verbum εἰμί magna emphasi usurpatum esse patet, ideoque vertendum est: exsto (Joan. I, 18; III, 13; VI, 46; VIII, 58) 30). Si quis objecerit,

„Denn erst, nachdem der λόγος Fleisch geworden und in der Welt erschienen war, konnte und musste ja zu jenem metaphysischen, ewigen Punkt zurückgegangen werden, der durch das ἐν ἀρχῇ des Johannes fixirt ist.“

30) Cf. Baumgart. l. l. p. 13: „Dieses ἦν ist noch unterschieden von

eandem notionem in versibus sequentibus retineri non posse, respondemus, v. 1 et 2 singularem ἐποχὴν τοῦ λόγου i. e. praexistentiam ejus tractari, quare singula verba intra hos sententiarum fines intelligenda et interpretanda sunt. Forma ἦν ergo proprie non exprimitur existentia τοῦ λόγου tanquam tempori antecedens, sed ex vi voculae εἶναι, et quum jungatur cum ἐν ἀρχῇ, sequitur, λόγον esse existentiam non creatam, sed revera et absolute exstantem, i. e. aeternam 31).

Ὁ λόγος non factus est, sed erat initio. Quia statim initio erat ὁ ὢν, jam praecedit omne initium, non est obnoxius initio rerum creatarum, et idcirco non incipit exsistere, non est factus, sed exstat revera et reipsa, — ὁ ἦν ἐν ἀρχῇ (1 Joan. I, 1; Apoc. I, 8). Si ex eo quaeratur, ut ex Iob XXXVIII, 4: τοῦ ἦσθα ὅτε ἐθεμελίωσα τὴν γῆν, non obmutescet ὁ λόγος, (uti Job. XXXIX, 34), nec respondebit: κύριος ἐκτίσέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ (Prov. VIII, 22; Sir. XXIV, 9), sed dicet: ἐν ἀρχῇ τοῦ εἶναι μοι ἦμην. Tali ratione etiam nostra de ἐν ἀρχῇ proposita sententia verbo ἦν fulcitur, et omnia inter se consonant, quum haec interpretatio sola, ni fallor, ponderi et candori verborum satisfaciat.

Aggredior vocem 32) expositu difficillimam, quum

ἐγένετο auf die höchste Art, wie es von der nothwendigen Wirklichkeit gebraucht wird (Offbr. 4, 7. 8), da ἐγένετο von solchen Dingen gebraucht wird, die erst etwas geworden sind.“

31) „Observetur, inquit Flacius, emphasis verbi Sum, quod notat aliquid revera aut reipsa existens, non tantum inanem ideam aut cogitationem, ut Samosatenus et Servetus delirarunt.“ Eandem sententiam profert Lamp. l. l. p. 293, his verbis: „Haec expressio (ἦν) supponit divinam in Verbo existentiae necessitatem, independentiam“ etc.; et pag. 294 notat: „non quidem per se Evangelicum Erat, Deitatem Christi prebaret; verum cum ex principii adjunctione Verbo Deitatem adscribi satis patescat, hanc quoque expressionem in sensu subjecti sui majestati conveniente intelligendam esse censemus.“

32) Cyrillus Comment. in Joan. Evang. IV, 1, laudatus a Flacio, ad ὁ λόγος: „non enim potest nisi ad unum verbum, quod proprie atque vere

fere quot capita exstant, tot sententiae de λόγῳ Joanneo prolatae sint. Ne autem fines hujus commentationis transgrediar, apud me constitui, singulatim secunda particula de hac una voce disserere prolixius, et sententiam prolatam argumentis probare. Quare, quantum necessarium est ad explicandum versum et ad sententiarum ejus seriem intelligendam, hic monuisse sufficiat, Joannem apostolum vocem τὸν λόγον neque ad rem, neque ad formam ex Philone hausisse, sed potius V. T. respexisse 33). Apostolus, ut supra monstravimus, historiam revelationis divinae enarrandam sibi proposuit; quum autem Deus jam in V. T. loquendo semper se manifestasset, (nam loquens mundum creavit, et per Mosen et prophetas populum Israelit. allocutus est), hanc ob causam Ioannes, ubi ultimam et summam revelationem divinam in persona Jesu Christi exhibitam, designare vult, hanc personam aptissime nuncupat nomine symbolico τοῦ λόγου. Quae ut est vera Lux, comprehendens omnes radios lucis in Lege et Prophetis sparsos, ita quoque est ὁ λόγος, i. e. verbum reale et ὑποστατικόν, ex quo omnia „verba vitae“ orta sunt, quia in eo tota comprehenditur revelatio divina, cujus ideo est verus et unicus ἐξηγητής 34). Optimam interpretationem vocis τοῦ λόγου mihi epist. ad Hebr. I, 1 exhibere videtur: „πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατέρασιν ἐν

in principio erat, articulata referri oratio. Quum igitur frustra contendant, aliud nobis verbum adducentes, ut a dignitate naturae patris filium depellant“ etc.

33) Ut mihi verisimile videatur, inquit Beza, Joannem hoc nomen veluti e medio sumsisse, quo soliti fuerint Veteres Messiam vocare.

34) Lampius I. I. p. 291 observat: „vocem λόγος, per quam Evangelista noster subjectum Prologi sui designat, singularem ad finem hujus Prologi et ad verbum ἐξηγήσατο, quod illum claudit, respectum habere res ipsa suadet. Nec longe abludit Chrysostomus ad n. I. cujus inter duas causas, cur Joannes hoc nomine utatur, haec postrema est: ἐπειδὴ τὰ τοῦ Πατρὸς ἡμῶν ἔμελλεν ἀπαγγέλλειν πάντα γὰρ φησιν ὅσα ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἀνήγγειλα ὑμῖν“.

τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν οὐρῶ“ i. e. τῷ λόγῳ 35).

Quodsi absoluta interpretatione primum versus membrum perlustramus, de natura τοῦ λόγου has duas sententias ab apostolo pronuntiatas vides: 1) λόγος antecedit omne tempus, et exstat ab aeternitate, 2) λόγος non exstat in idea tantum, vel creatus ante ceteras res; sed ejus existentia etsi non facta et creata, realis tamen, eademque absoluta est. Patet quomodo verbis ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος oratio inter se cohaerens progrediatur. Nam si qui concesserint τὸν λόγον exstitisse ante temporis creationem, nihilominus censuerint, eum vel ideam tantum vel aliquod κτίσμα esse, qui, quamquam medius inter Deum et mundum collocatus, primum obtinet locum omnium rerum creatarum 36). Quae omnia et similia refutantur vocula ἦν, ita ut ὁ λόγος dicatur esse existentia aeterna et absoluta.

Postquam Joannes existentiam τοῦ λόγου definivit, propius accedit ad peculiarem ejus naturam, quam adhuc absolute tantum exstantem descripserat, accuratius designandam, eamque ob causam rationem exponit, quae inter τὸν λόγον et Deum intercedat; pergit enim:

ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν.

35) Jam supra, in conspectu prologi, ad v. 8 adnotavimus τὸν λόγον Joannis esse „angelum foederis, quia τῷ λόγῳ idem vindicatur, quod Malachia propheta de angelo illo vaticinatus est. „Wie in dem Bundesengel des Maleachi, inquit Hengstenb I. I. p. 491, näher bestimmt durch Alles, was das A. T. über den Engel des Herrn enthält, das Wesen seines Logos vollständig enthalten sei, das zeigt der Evangelist deutlich genug dadurch, dass er seiner Abhandlung über den λόγος die Stelle des Maleachi zu Grunde legt.“ Cf. praeterea Olshaus. opusc. acad. p. 125 sqq. „de notione τοῦ λόγου.“

36) Apoc. III, 14 Christus appellatur ἡ ἀρχὴ τῆς κτίσεως; at hic et similibus locis (Col. I, 16; Apoc. XXI, 6; Sap. XIV, 27 etc.) ἀρχὴ denotat principium, principem efficiens, auctorem rerum. Bretschn. lex. s. v. laudat Theophil. ad Autol. II, p. 88 de λόγῳ divino: οὗτος λέγεται ἀρχὴ, ὅτι ἄρχει καὶ κυριεύει πάντων δι' αὐτοῦ δημιουργημένων.

Gravissimum hujus membri momentum inest definitioni additae: *πρὸς τὸν Θεόν*. Licet omnes interpretes, ipse etiam Winerus (Gr. pag. 383), et Fritzschi (ad Marcum pag. 201 sqq.), in eo consentiant, praepositionem *πρὸς* c. acc. h. l. idem valere ac *παρὰ* c. dat., mihi eo minus aliquis vitio dederit, si addubitare et examinare audeam, quae mihi nondum satis probata videntur, quum e lexicis N. T. et commentariis constet, ita temere propositionum significationes tractatas esse, ut alia omnia, excepta propria potestate sua, interpretibus significant (cf. Herm. ad Vig. pag. 786 edit. 4). Sic verba *εὐχεσθαι πρὸς Θεόν*, Schleussnerus vertit: precari a Deo. Lueckius ipse in prima commentarii editione hac de re audacius judicavit: „*πρὸς* ist offenbar dem *παρὰ* gleichbedeutend, die Bedeutung der Bewegung, Richtung wohin, ist in dem A. und N. T. lichen Hellenismus von der Bedeutung der Ruhe fast ganz verschlungen“, quam sententiam vel loco Joan. XIV, 23 probare volebat, ubi aperte *πρὸς* et *παρὰ* distinguuntur. Veteres autem interpretes pro certo habebant *πρὸς* non aliud significare nisi „apud“, atque ita casum directionis neglexerunt, ut verbis *πρὸς τὸν Θεόν* Joannem respondisse putarent quaestioni: ubinam esset Verbum illud? (cf. Basil. in Catena, Flac. et Corn. a Lap.). Quam futilem quaestionem apostolus prorsus non respicit, qui simpliciter *τὸν λόγον* fuisse dicit, et quid fuerit enarrat. Quamquam Fritzschi et Winerus demonstraverunt multis locis (quorum tamen nonnullos in alteram partem interpretatur Wahlius, e. g. Luc. XVI, 20; XX, 56; Act. V, 10; XIII, 31, 36; XXII, 16) et notionem directionis inesse, tamen alios locos excludunt, quibus non minus haec notio adhaeret. Marc. IV, 1 (Win. Bretschn.) *πρὸς τὴν Θάλασσαν* non idem valet ac *παρὰ τῆς Θαλάσσης*, quia Dominus ob populi multitudinem navem ingressus docebat, ita ut populus ad mare conversus eum audiret. Marcus Cp. XI, 4 (cf. Luc. XVI, 20, quem locum Fritzschi jam exceptit) dicit asinam alligatam esse ad (non apud) portam. Praeterea multi exstant loci, ubi praepositio *πρὸς* adjecto verbo quietis usurpatur, neque igitur pertinet ad verbi

significationem, sed potius ad directionem cogitatam et subauditam: quare notio directionis non sublata est, sed verbum, motum designans ubique subaudiri debet³⁷). Huc pertinet locus: Matth. XXVI, 55 (quem Win. Bretschn. et Lueckius afferunt), ubi *διδάσκων* ab evangelista statim additur (cf. quoque Marc. XIV, 49). Porro huc referendi sunt loci, ubi *πρὸς* construitur cum verbo *μένειν* et derivatis 1 Cor. XVI, 6, 7; Gal. I, 18; sed praepositione *πρὸς* semper utitur auctor, si commorari vult, ubi nondum adest, vel jam commoratus est, ubi non amplius adest, ita ut verbum *ἐλθῶν* vel tale quid, directionem denotans supplendum sit³⁸). Quae potissimum apparent ex Gal. II, 5: „falsis fratribus, inquit apostolus, ne ad horam quidem parendo cessi, ut evangelii veritas (quae tunc Galatis nondum nuntiata erat) *πρὸς ὑμᾶς*, vobis, vestrum in commodum, permaneret“. Verum in Joannis scriptis verbum *μένειν*, quo saepissime usus est, nunquam invenitur cum praepos. *πρὸς* junctum, quia apostolus semper loquitur de eo, qui praesens cum discipulis, vel in iis manet; quare dicit: *μένειν παρὰ* (I, 40; IV, 40), vel *μετὰ* (XIV, 6; 1 epist. II, 19), vel *ἐπὶ* (I, 32; III, 36), vel saepissime *ἐν* (VI, 56; XII, 46; XV, 1—10 etc.).

37) Bernhardus I. I. p. 265: „Mit dem Accus. werden höchst weitläufig die ethischen Rücksichten geselliger Relationen ausgedrückt.“ Cf. quoque Herm. ad Vig. p. 855 ubi de quodam Homeri loco dicit: „oratio neglectior est, praepositione magis ad id, quod cogitatur, quam ad verbi significationem relata.“ Ob eandem brachylogiam praep. *εἰς* cum verbis quietis conjungitur, ubi simul notio motus antecedentis inclusa est. Cf. Joan. I, 18 *ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον*; Winer pag. 391 et Bernh. I. I. p. 348. Contra saepissime in N. T. adverbium quietis cum verbo directionis jungitur ad actionem perpetuam designandam; sic apud Joannem: *ὅπου ἐγὼ ὑπάγω* (VIII, 21, 22; XIII, 33; XIV, 4) cf. Winer pag. 442. Bernh. p. 350.

38) Contra ubi ejusmodi directio subintelligi nequit, *μένειν* praep. *ἐν* (1 Cor. XVI, 8; Luc. VIII, 27), *παρὰ* (Act. XVIII, 3; 1 Cor. VII, 24), *σὺν* (uc. I, 56; XXIV, 29), *κατὰ* (Act. XXVIII, 16), *μετὰ* (Luc. XXIV, 29) habet.

Denique in formula εἶναι πρὸς τινα significatio directionis maxime videtur exstincta, cf. Matth. XIII, 56; Marc. VI, 3; IX, 19; Luc. IX, 41; 2 Cor. XI, 8; Gal. IV, 18, 20. Nihilominus et in hac locutione haud absque directionis notione πρὸς positum discas e Marc. XIV, 49 (ob sequens διδάσκων), atque inde, quod εἶναι πρὸς non nisi de mutua personarum relatione usurpatur³⁹⁾; παρὰ contra de attributis quoque personae alicui inhaerentibus adhibetur (cf. Prov. VIII, 30: ἤμην παρ' αὐτῶν; Ps. CXXX, 7: ὅτι παρὰ τῶ κυρίου τὸ ἔλεος etc.; Rom. II, 11; IX, 14; Ephes. VI, 9; Jac. I, 17). Ubi autem personae invicem inter se referuntur, motus et directio adsit necesse est. Εἶναι πρὸς τινα igitur, verbum quietis cum particula directionis junctum, designat motum personalem, constantem, et jure quidem, quum non nisi personarum sit in actu quiescere, neque in quiete non agere.

Ex iis quae hucusque disseruimus patet, interpretationem non statim oportere promptum ac paratum esse ad retinendam quietis notionem. Si modo Lueckii verba vera essent: „in welcher Art man sich auch die Bewegung des Logos zu Gott hin denken möge, immer entsteht so kein verständiger Sinn“, genuina praepositionis notio abjicienda esset. Sed Lueckius, facta transmutatione praep. πρὸς et παρὰ, nihilominus de sana sententia grammaticae ope eruenda desperare videtur, quare ad nexum theologumeni historicum confugit, cujus auxilio denique ad opinionem ducitur („es ist zu vermuthen“), Joannem intimam τοῦ λόγου conjunctionem cum Deo exprimere voluisse. Equidem non intelligo cur historiam consulamus, priusquam diligentissime usum loquendi perscrutati simus. Licet σοφία dicatur esse παρ' αὐτῶν (Prov. VIII, 30), vel μετ' αὐτοῦ (Sir. I, 1), vel ἐνώπιον αὐτοῦ (Sir. XXIV, 10), vel πάρεδρος τῶν θεόνων (Sap. 18, 4), licet ὁ λόγος a Philone ὁπαδὸς vel οἶκος Θεοῦ appelletur (cf. Lueck.

39) Quare recte jam Lamp. l. l. 295 monuit: „indicat igitur haec phrasis discrimen personale. Hic enim constans est phraseos εἶναι πρὸς τινα usus, ut subsistentiam et praesentiam inferat.“

p. 296), ex his formulis minime perspicitur, quo sensu vel quem in finem apostolus praep. πρὸς usus sit. Quodsi loquendi consuetudo sine ullo fructu adhibita fuerit, tum demum ad historicam indagacionem confugiendum erit. Attamen speramus, fore ut grammaticam viam secuti, non ad opiniones absonas, sed ad sententias sobrias et firmas perveniamus.

Inprimis notatu dignissimum est, Joannem praepositionem πρὸς c. acc. semper adhibere significacione genuina, nunquam (excepto 1 Joan. I, 2, qui n. l. simillimus) sensu „apud“; quam relationem ubi exprimere voluit usus est praep. πρὸς c. Dat. (XVIII, 16; XX, 11, 12), vel παρὰ (VIII, 38; XIV, 23; XIX, 25; XVII, 5). Si Lueckio concedamus, Joannem in mente habuisse ut demonstraret, τὸν λόγον cum Deo intime junctum esse, ratio nulla adest cur adhiberet πρὸς c. Acc. loco praep. πρὸς vel παρὰ c. Dat., quum utraque vox externam relationem (prope, juxta, a latere) designet; hac de causa praetulit praep. πρὸς c. Acc., cui eodem modo atque verbis εἰς τὸν κόλπον (v. 18) inest vis directionis, vel, ut Bengelius Gnom. ait, „perpetuae tendentiae“ τοῦ λόγου ad Deum, i. e. internae relationis⁴⁰⁾. Non illicitum esset, allato v. 18, perspicere praepositionis vim ex Joannis contemplandi modo, secundum quem Θεός et ἀγάπη (1 Joan. IV, 8) idem valent; ita ut hac formula ὁ λόγος quasi amore ad Deum se dirigens describatur. At hac sententia (ad quam Frommannum l. l. p. 134 alludere video), paulo longius arcessita, series rerum turbari mihi videtur; sed eam protuli, ut contra Lueckium demonstrarem, eos non ad insana pervenire, qui directionis notionem retinere conentur.

Quam interpretationem e medio tollens, nihilominus dissentio cum iis, qui praep. πρὸς prorsus cum παρὰ confundendam censent; idque mihi videor eo majori jure facere, quum ex hac interpretatione revera nulla certa sententia profisciscatur. Nam Lueckius eam secutus

40) Nihil ergo aliud designat πρὸς, ut jam Lamp. recte annotavit, „quam altissimam et naturae ejus subjecti convenientem ad aliud relationem.“

ad certum horum verborum sensum non pervenit, sed ad vagam opinionationem, et ad abstractam notionem societatis τοῦ λόγου cum Deo⁴¹). Taceo de iis interpretibus, quibus ob ejusmodi neglectam directionis notionem, in mentem adeo venit πρὸς τὸν Θεὸν esse: „Deus erat potentia et sapientia praeditus“ (Eichhornius et permulti), vel: „Christus praefinitus erat, Dei decreto“ (Schlichtingius), vel: „ὁ λόγος in societate Dei longe beatissimus vixit“ (Kuinoelius), et quae similia excogitaverunt. (cf. Kuin. l. l. p. 95). Equidem hanc propono interpretationem: constat verba dicendi cum πρὸς et acc. pers. a Graecis construi (cf. Fritsch. l. l.), indeque saepissime apud Joannem obviam esse formulam λέγειν πρὸς τινα (II, 3; III, 4; IV, 15. 48. 49 etc.); praeterea conferantur Joan.: X, 35: πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο, et Hebr. V, 13 πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος⁴²). Nonne his praemissis conjiciat aliquis, praepositionem πρὸς ex verbo λόγος et radice ejus λέγειν explicandam esse? Jam Eusebius, quem supra (p. 17) laudavimus, nos ad V. T. prophetas ablegavit, et Clericus quoque censet πρὸς τὸν Θεὸν dictum esse κατ' ἀντίθεσιν⁴³). Joannes, „quo nec vates nec propheta evolavit altius“, cujus peculiaris indoles in eo potissimum sita est, ut more prophetarum in omnibus scriptis suis data opera de crisi τοῦ

41) Multo melius de Wettius (exeget. Handbch.) ait: der Satz soll die innige Gemeinschaft mit Gott und doch die Verschiedenheit von ihm bezeichnen.

42) Ὁ λόγος πρὸς millies in versione septuagintavirali reperitur; ut saepissime in prophetarum libris, et praecipue in omnium fere eorum initio (ut Jerem. I, 4. 11; ὁ λόγος ὁ γεόμενος πρὸς, vel XXVI, 1: ἐν ἀρχῇ βασιλείας ἐγένετο ὁ λόγος πρὸς etc.). Discrimen inter has prophetarum formulas et dictionem Joannis intercedit non nisi in verbo ἐγένετο, quo apostolum uti non potuisse quivis intelligit, quia sermonem facit de τῷ λόγῳ loquenti, non autem de verbis ipsis. Prophetarum λόγος erat verbum de Verbo, Joannis autem verborum Verbum: hanc ob causam illi voculam ἐγένετο usurparunt, hic vocem ἦν.

43) Dicitur, inquit Comm. ad n. l., Ratio fuisse apud Deum, κατ' ἀντίθεσιν ad ea, quae postea dicuntur. Postea fuit πρὸς ἀνθρώπους etc.

κόσμου loquatur, et in singulari libro de rebus novissimis vaticinetur, hic propheta N. T. incipit evangelium suum non ut V. T. prophetae eo Verbo, quod factum est ad hunc vel illum hominem, sed τῷ λόγῳ, qui ab aeternitate tendit ad Deum ipsum, quocum loquitur, ideoque interpres verax mysteriorum divinatorum exstat⁴⁴). At loqui nisi persona non potest. Joannes ergo personalem existentiam τοῦ λόγου in secundo versus membro potissimum designaturus, id effecit ad formam, usus formula εἶναι πρὸς, directionem denotanti, ad rem, voce τοῦ λόγου ipsa, explicans directionem hanc esse actum personae loquentis (cfr. Frommannus, qui etiam directionem et rationem personalem retineri jubet l. l. pag. 120. 126). Quantum apostoli interfuerit personalem τοῦ λόγου existentiam in medium proferre, inde quoque apparet, quod in hoc membro ὁ λόγος primum obtinet locum; nam singula membra ab eo incipiunt, quo tota sententiae vis et rerum pondus continetur. Etiam si interpretibus prolata a me expositio displicuerit, nihilominus auctorem his verbis personalem existentiam, vel hypostasin τοῦ λόγου exprimere voluisse, jam formula ipsa εἶναι πρὸς probatur.

Sensus ergo principalis verborum ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν est notio motus personalis et directionis, quae, orsa e persona loquenti τοῦ λόγου, ad Deum tendit. Quam notionem tollere nullo modo patimur, quum absque illa nullus sententiarum progressus demonstrari possit. Primo membro apostolus τὸν λόγον in aeterno statu quietis (ἐν), — qui opponitur tempori et mundo — descripsit, nostro membro in actu directionis (πρὸς), opposito statui cuidam rigido; illic τῷ λόγῳ existentiam realem, negata ideali, vindicavit, hic existentiam personalem, exclusa materia prima; denique illic existentiam τοῦ λόγου absolutam et substantialem esse, non factam et creatam, declaravit, hic de directione

44) „Indicat haec phrasus, ut Lamp. l. l. p. 277 annotavit, (quem Baumg. l. l. p. 14 secutus est) relationem Sermonis ad Patrem in consilio pacis, in quo fuit consiliarius. Jes. IX, 6. Joan. V, 20.“

ejus ad Deum, et de intima ejus cum Deo familiaritate loquitur, quo facto omnes dualisticae opiniones abjiciuntur ⁴⁵).

Quod ad verbum *ὁ Θεός* attinet, jam e versu 1° manifestum est, Joannem hic de deo Patre (cf. VI, 27. 46) loqui. ⁴⁶) Cur non voce *ὁ πατήρ* usus sit, inde patet, quod apostolus, historiam τοῦ λόγου narraturus, hujus personae naturam non secundum relationem ejus cum S. S. Trinitate, sed potius cum revelatione futura describit.

Totum hoc versus membrum perlustrans, intelliges, quo minus de aeterna filii generatione a patre (Flacius p. 137), sive de otiosa filii cum patre societate, sive simili ratione accipiatur, tum grammaticam stucturam, tum rerum sententiam impedire.

καὶ Θεός ἦν ὁ λόγος.

Si quis cunctas desiderat interpretationis artes eorum, qui praejudicatis opinionibus occupati ad LL. sacros accesserunt succincte complecti, historiam interpretationis horum verborum investiget. Nullum non subsidium his verbis vim afferendi adhibitum est ab iis, quibus divinitas τῷ λόγῳ tributa offensionem erat. Multis saeculis segregati, dextras junxerunt ad idem consilium persequendum; discrepantes tantum in via, qua tutissime ad

45) Attamen quum e penetralibus versus nostri has sententias exprimere coner, multum abest, ut contendam, apostoli scribentis animo infixas fuisse omnes has sententias inter se oppositas. Joannes scripsit simplicem veritatem, quam ἐκ τοῦ πληρώματος τοῦ λόγου hausit; quam exponere non aliter possumus, nisi eam opponentes falsis τῆς ψευδαυτοῦ γνώσεως (1 Tim. VI, 20; Rom. I, 18) opinionibus.

46) Hac in re omnes veteres (excepto Augustino, „qui temere totam Trinitatem intelligendam esse arguitur“ cf. Lamp. 294) et recentiores interpretes consentiunt. Flacius hanc addit rationem, l. I. p. 337: „Hic simul distinguuntur duae personae, nempe Verbum et Pater, apud quem Verbum fuit. Non enim unum idemque apud seipsum fuisse dicitur. Additur vero hic articulus voci Deus; at mox cum dicitur Verbum erat Deus, vox Θεός caret articulo. Ergo vox ea generaliter accipitur de essentia, ut dicitur filius esse verus Deus. Ita igitur ob articulum et collationem cum filio hic quidem Deus accipitur personaliter, ibi vero cum careat articulo essentialiter.“ Eandem sententiam exhibet Frommann, l. I. p. 123 sqq.

propositum pervenirent. At ecclesiae interpretatio per medios eos intrepida et concors ibat, et adversarii ipsi vel inviti ad eam confirmandam plurimum contulerunt.

Primum Photinus et Ariani interpunctionem tentantes, ut vocem *ὁ λόγος* ad secundum versum referrent, post ἦν distingui malebant. His vero mutatis, si *λόγος* subjectum esset, nullomodo sententia mutaretur; sin *Θεός* subjecti loco ponatur, articulus deesse non potest. Quam lectionem (*ὁ Θεός*), quamquam in Cod. L et apud Greg. Nyss., teste Lueckio, invenitur, omni auctoritate destitutam utilitati dogmaticae inservisse, aut ex librarii securitate ortam esse patet. Lectio recepta, quam etiam Lachmannus exhibet, et diplomaticis, et criticis rationibus confirmatur. Huc accedit, ut jam Kuinoelius recte monuit, quod jejuna ac frigida sententia — *καὶ Θεός ἦν* —, hac admissa interpunctione existit. Quum hoc modo perspicuam scripturam in suum sensum pervertere non possent, ad aliam rationem confugerunt M. Cziehovicius et Sam. Crellius (jam a Bengelio et Wettstenio profligati), qui allato Apoc. XIX, 13 contra omnium Codd. et PP. auctoritatem legendum esse statuerunt: *καὶ Θεοῦ ἦν ὁ λόγος*, obliiti ex Joannea dictione distinguendum esse inter τὸν λόγον ὑποστατικόν (absolute dictum), et inter τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ⁴⁷). Alii praeterea Sociniani, et Rationalistae (Mor. Kuin. Paulus) ob articulum, qui voci Θεός deest, ex usu loquendi Judaeorum et Philonis volebant Θεόν idem valere ac Θεός, et significare naturam Deo simillimam eique proximam. Sed quum jam Ariani professi sint, patrem esse τὸν Θεόν, filium Θεόν, quasi minorem Deum, illi interpretes sententiam suam, e N. T. loquendi con-

47) Jam Euseb. c. Marc. de eccles. theol. II, 12 observat, Joannem n. 1., quum ter Verbi mentionem faciat, ne semel quidem dixisse Verbum Dei, ἵνα μὴ τοῦ Θεοῦ ἐνέργειάν τινα σημαντικὴν τινος ἢ ποιητικὴν εἶνα, αὐτὸν (i. e. λόγον) ὑπολάβοιμεν. Ὁ δὲ Θεός, pergit c. 13, λόγος οὐχ ἑτέρου δεῖται τοῦ προσηκουμένου, ἵν' ἐν αὐτῇ γενομένος ὑποστῆ, καὶ εἰ αὐτὸν δὲ ἔστι ζῶν, καὶ ὑφιστάς, ἅτε Θεός ᾧν. Cf. Lamp. l. I. p. 219.

suetudine jam refutatam a Maldonato, Hacksp. (Nott. philoll.), aliis; legere potuissent.

Nisi adhibita fuissent talia argumenta ex dogmaticis sumta praejudiciis, quae inde a saeculo praeterlapso nomine historicae interpretationis condecorata sunt, nunquam a vera sententia nostrorum verborum aberrassent interpretes. Nam, ut nunc quidem taceam de rebus ipsis, jam structurae grammaticae ope quisque intelliget, τὸν λόγον subjecti, Θεὸν praedicati loco accipiendum esse. Quum in prioribus versus membris λόγος sit subjectum, tertia parte eo minus subjecti mutatio admitti posset, quia versu secundo οὗτος i. e. λόγος respicit ad subjectum postremum, quod hanc ob causam Θεὸς esse nequit. Quod ad transpositionem subjecti et praedicati attinet, jam omnes veteres interpretes recte Joan. IV, 24 allegarunt; in eo tantum errantes, quod dicunt, more Graecorum subjectum cum articulo, praedicatum sine illo poni (Beza, Flacius, Pisc., Glass., Cornel. a Lap.); qua in re jam refelluntur a Kuinoelio et Lueckio laudantibus 2 Cor. III, 17: 1 Joan. III, 4⁴⁸). Lueckius autem ubi ait: „der prädicatische Gebrauch von Θεὸς ist in den biblischen Schriften schwer zu denken“, non respexit locos, quales Act. XXVIII, 6; Rom. IX, 5; 1 Joan. V, 20. Porro Lueckio p. 299 non consentiens, censeo ex articulo omissio jam pendere, utrum Θεὸς, an λόγος subjectum sit enunciati. Articulus nunquam omittitur, ubi sententiae ambiguitas oritur; si voluisset apostolus Θεὸν subjecti loco accipi, ob illam ipsam ambiguitatem articulum, quo usus est in praecedenti et subsequenti verbo Θεὸς, omittere non potuit; quum nil impediatur, quo minus dictum Θεὸς ἦν ὁ λόγος vertatur quoque: Logos (subj.) erat Deus. Omissio igitur articulo declarat, verba hoc sensu interpretanda esse; qua re haec explicatio sola fulcitur

48) Contra observandum est, Joannem nunquam, et ceteros N. T. scriptores rarissime, non, ut Lueckius ait, crebro, ubi Θεὸς subjectum est, articulum omisisse; si omittitur, non fit absque certo consilio.

grammatico fundamento (cf. Winer. pag. 115), indeque necessario consequitur λόγον, non Θεόν, esse subjectum. Quamobrem apostolus a voce Θεὸς inceperit, haud difficile perspicitur cum ex toto Joannis loquendi usu, tum ex prioribus versus membris. Joannes, ut est rerum contemplator, neque hoc versu recessit a consuetudine, notiones, quibus maxima sententiarum vis inest, in principio collocandi; quare singula membra ab eo verbo incipiunt, quo praecedentia desinunt (ἐν ἀρχῇ, ὁ λόγος, Θεός); ut jam Erasmus, Flacius et alii observarunt. Quo facto in membro subsequenti ea sententia, quae priori membro secundaria fuerat, primum sibi vindicat locum, et quidem notione priori haud omissa. Tali ratione fit cohaerens, perfacile currens et gravis ejus oratio, quae torrentis instar, ab exili fonte proruentis, subito accrescit et lectorum animos obrutos perfringit. Conferantur quoque vv. 4 et 5, ubi praedicatum cujusque enunciationis prioris sit subjectum proximae. Similem constructionem exhibent Gen. I, 1. 2; 1 Cor. X, 4, quos locos jam Hackspan. in „Notis“ laudavit. Quum apostolus eodem progrediendi modo et n. l. usus sit, versus noster non solum gradatim procedit, sed etiam aliquam speciem ratiocinationis habet, cujus praemissae prioribus insunt membris, ex quibus ultimum tanquam conclusio procedit, hoc modo: qui ab aeternitate erat, qui in relatione personali cum Deo erat, eum ipsum Deum esse necesse est⁴⁹). Quum ergo apostolo notio Θεὸς summa sit eorum, quae in unaquaque priori versus parte proposuerat, jam grammatica duce eam vocis Θεὸς notionem percipere possumus, quam Joannes in mente habuit.

Jam vero quemadmodum ex verborum structura patuit,

49) Eandem de nexu trium versus nostri membrorum sententiam afferunt Flacius, Musculus, Lampius, Baumgartenus. „Praedicata tria, inquit Lamp., plane divina et excellentia huic sermone tribuuntur, in quibus elegans observari potest gradatio, qua evangelista a minori ad majus paulatim ascendit. Priora duo praedicata viam sternebant ad tertium eo confidentius asserendum, animosque ad istud eo facilius admittendum praemollebant.“

vocem Θεός praedicatum esse, sic idem ex rerum quoque sententia elucescit. Quum secundum hanc interpretationem minime sententiarum series interrumpatur, fieri nequit, quin altera, cui Θεός subjectum est, et quae nullam articuli omissi rationem reddit, maxime a contextu recedat. Nam quibus Θεός ἦν ὁ λόγος idem valet ac Θεός ἀγάπη, Φῶς ἐστίν, aut τὸν λόγον attributum tantum Dei faciant⁵⁰⁾, aut Deum ipsum nil nisi λόγον esse contendant oportet⁵¹⁾. Utrumque jam praecedenti membro refellitur, ubi verbis πρὸς τὸν Θεόν, ὁ λόγος distinguitur a τῷ Θεῷ, quum ei personalis ἐτερότης, ut Theod. Mops. recte annotavit, vindicetur. At prorsus hae, ut omnes falsae interpretationes tolluntur sententia ipsa verborum Θεός ἦν ὁ λόγος. Quum his tribus gravissimis verbis mens Joannea ad summam sententiarum suarum potestatem et vim ascendat, ita ut in hoc membro, veluti in foco, omnes antecedentes definitiones τοῦ λόγου colligantur, quid mirum, si hoc lumine clarissimo admoto, variae priorum membrorum interpretationes recte dijudicari et castigari possint. Nam omnia interpretandi vitia quae hucusque latitabant, his extremis deteguntur verbis. Τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα, ὑπὸ τοῦ Φωτὸς Φανεροῦται (Ephes. V, 13). Contra iisdem verbis Θεός ἦν ὁ λόγος, quum contineant normam, secundum quam interpretandi munus exercendum sit, vera sententiarum expositio probatur et confirmatur. Quae dixi ex sequentibus manifesta erunt.

Interpretes illi vocem Θεός subjectum esse eo consilio statuunt, ne ὁ λόγος Deus fiat. At, si ingenue concedunt, τὸν λόγον personam esse, oportet, ut eum cum τῷ Θεῷ confundant, ideoque inviti nihilosecius declarent, quamquam contrario modo, τὸν λόγον Deum esse. Qui a sen-

50) Hoc sensu: „verbum i. e. sapientia et potentia erat Dei propria.“ Cf. Kuin. 1. l. p. 97.

51) Cujus opinionis nullum exstat in LL. sacrr. vestigium. Eusebius, ut annotavit Lamp. 1. l. p. 296, c. Marc. de eccl. theol. II, 17 observat, articulum esse omissum, ut distinctionem inter Patrem et Filium evangelista doceat, cum dicere potuisset καὶ ὁ Θεός ἦν ὁ λόγος, si unum et eundem et Patrem et Filium appellasset.

tentia evangelistae ne tali modo aberrant sibi cavendum putant, neque tamen rectam viam ingredi audent, Charybdi vitata incidunt in Scyllam, et cum Lueckio contra universam LL. sacrr. sententiam, notionem Θεοῦ ab apostolo καταχρηστικῶς usurpatam esse contendunt. Ad tam inauditas interpretandi artes exercendas interpres cogitur, qui semel a recta via deflexerit. Lueckius⁵²⁾ qui τὸν λόγον subjectum esse concedit, tamdiu in utramque se vertit partem, donec contrario modo eam sententiam nactus est (cf. p. 381: ὁ λόγος „eine hypostatische, d. h. objectiv reale Offenbarungskraft“⁵³⁾), quam jure assequeretur, si Θεός subjectum et λόγος non nisi attributum divinum esset, quod ipse jam refutaverat. Sic ipse incubuit in gladium suum. Talem interpretandi licentiam, quam periclitatur extremus spiritus decrepiti illius principii accomodationis quod dicitur, pro virili parte oppugnare fas est. At examinemus argumenta, quibus permotus Lueckius, ceterum interpres doctissimus et de LL. sacrr. indagandis optime meritus, evangelistae illum Philonis Θεὸν ἐν καταχρήσει supposuit. Scribit pag. 301: „weil Johannes als christlicher Apostel „den monotheistischen Gottesbegriff gewiss in einem noch „höheren Grade festhält und ungleich reiner als Philo, „so (!) kann er das Θεός ἦν ὁ λόγος nicht weniger (proprie: multo magis, unde sequeretur τὸν λόγον Philonis multo propiorem Deo esse, quam Joannis λόγον) „als Philo ἐν καταχρήσει verstehen“; et pag. 370 addit alteram rationem: quia perdifficile est „sich das Verhältniss eines solchen persönlichen, hypostatischen Logos „zu Gott, ohne Verletzung des monotheistischen Kanons, „deutlich zu machen.“ Talis oratio, quaeso, num eos de-

52) Philonem secutus, qui in somniis suis de tali distinctione inter τὸν Θεόν et Θεὸν somniavit, ex qua ὁ Θεός sit verus Deus unus, Θεός autem Deus secundus (δευτέρος Θεός, Θεός ἐν καταχρήσει). Τί οὖν, inquit, χρὴ λέγειν; ὁ μὲν ἀληθεῖα Θεός εἶς ἐστίν· οἱ δ' ἐν καταχρήσει λεγόμενοι πλείους.

53) Eodem sensu singula Dei attributa sunt hypostatica, i. e. objectiva et realia, quia non sunt a nobis facta, neque tantum in ideis inanibus existunt.

cet, qui interpretandi provinciam, adhibitis grammaticis et historicis subsidiis, sibi sumere? Num fas est interpretem ex auctore ea tantum extorquere, quae ipse cogitatione assequi valet; anne potius posthabitis suis sententiis auctorem nostra lingua loquentem facere ea, quae suo sermone dixerat? Quid auctor dixerit expromere, ea tantum est quaestio, eademque difficillima interpreti proposita, et digna quidem, quae omnibus opibus viribusque ab eo expediatur. Ponamus, ea, quae protulit, interpretis mentem adhuc fugere, nihilominus ejusdem est tradere haec theologicae, quae vocatur, parti interpretationis, quae proprias habet leges, in quibus est quoque haec: quae interpretis mente sua comprehendere nequit, hanc solam ob causam per se insana esse nondum oportet.

Si ad argumenta, quae Lueckius protulit, revertimur, patet eum petitione principii se obstrinxisse, quum illa tantum *περὶ τοῦ μόνου Θεοῦ* notio, quam Lueck. sibi finxit, non Joannis de Deo uno sententia impediatur, quo minus versus noster recte intelligatur. Joanni quidem apostolo non licuisset absolute dicere, τὸν λόγον Deum esse, si Lueckio concedendum esset, doctrinam de Deo uno, puta monotheismum, eo sublimiorem et puriorem esse, quo magis a Deo definitiones personales abstrahantur, ita ut viam abstractionis exsecuti, perveniamus denique ad Deum unum quidem, sed solitarium, i. e. ad rem quandam, vel idolum. Nae doctrina maxime pura, quippe a Deo vivo purgata, vacua et nuda! Sed LL. sacrr. sententia de Deo uno longissime abest a tali monotheismo abstracto, quem funditus evertunt. Deus revelatus est Deus vivus, abundans vita, substantia absoluta, in tribus personis Patris, Filii, et Spiritus exstans, i. e. Deus revelatus est triunus, et qua talis unicus, sine quo ac praeter quem nullus exstat Deus, sed idola tantum. Trinitate sola monotheismus nititur et confirmatur⁵⁴). Καὶ

54) Cf. quae hac de re contra Lueckii argumenta in „Stud. u. Krit.“ 1840, 1 prolata, disseruerunt Sartorius („die heil. Liebe“ pag. 16 sqq.), et Nitzschius (Stud. u. Krit. 1841, 2).

οἶδαμεν, inquit idem apostolus (1 Joan. V, 20. 21), ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦκει, καὶ δέδωκεν ἡμῖν διάνοιαν, ἵνα γνωσκαμεν τὸν ἀληθινὸν καὶ ἔσμεν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ. Οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεός, καὶ ἡ ζωὴ αἰώνιος. Τεκνία, Φυλάξατε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν εἰδώλων. Hic est Deus, quem evangelista, atque cum eo totum V. et N. T. profitetur, et ex hac sententia, non ex Philonis argutiis⁵⁵) verba Θεὸς ἦν ὁ λόγος interpretanda sunt. Et λόγος quidem natura sua idem est deus verus atque vivus, qualis ὁ Θεὸς πατὴρ secundi versus membri, ideoque minime confundendus cum Philoniano δευτέρῳ Θεῷ vel Θεῷ ἐν καταχρήσει. Si Lueckius negavit, verbum Θεὸν mutari posse in adjectivum Θεῖον, non assequor, cur retinuerit re, quae forma abjecerat. Articulus omissus nemini offensionem erit, quum ob sententiarum ambiguitatem ὁ Θεὸς poni ne potuerit quidem. Quod ergo ad personam ejus attinet, ὁ λόγος hic (cf. πρὸς τὸν Θεόν) a deo Patre distinguitur, quare ille ὁ λόγος, hic ὁ Θεός appellatur. Contra vox Θεός articulo destituta, revera alio sensu atque prior illa sumi nequit, ideoque ὁ λόγος, quod ad naturam ejus attinet τῷ Θεῷ aequiparatur, cui non alia inest deitas (ut scholasticorum utar vocabulo), licet Pater sit alius quam Filius, et vice versa. Propterea vocem Θεός de natura divina, cum majori interpretum parte accipiamus necesse est; non quidem significatione indefinita, ut Lueckius volebat, sed maxima cum emphasi, i. e. de deitate, ita ut ὁ Θεός ipse debeat appellari Θεός. Minime enim potestas interpreti tributa est, notionem Θεός quibuscunque limitibus coarctandi; sive verbum Θεός mutetur in Θεῖος, sive falsis circumscribatur definitionibus (ut illa: ἐν καταχρήσει). Vera vocis Θεός definitio, quae e textu ipso profluit, verbo „λόγος“ nititur, ita ut una eademque deitas, quae primum patri suppetit, hic τῷ λόγῳ vindicetur.

55) „Philonis argutationes περὶ τοῦ λόγου, platoniciis subtilitatibus plurimum corruptae, a simplicitate veteris Hebraismi valde degeneraverunt.“ Witsius l. 1. p. 99.

Quae hucusque disserui, nolim ita intelligi, ut evangelistam tertio membro de ratione τοῦ λόγου cum patre locutum censeam. Minime. Quum jam secunda versus parte haec absolvisset, hic naturam τοῦ λόγου ipsam plane et dilucide designandam sibi proposuit, quapropter extremis verbis, tanquam conclusione, singulas utriusque prioris membri definitiones comprehendit, et plenam certissimamque naturae τοῦ λόγου notionem exprimit verbis: Θεὸς ἦν. Perperam ergo Lueckius allegat locum Col. I, 15, ubi apostolus formula εἰκὼν τοῦ Θεοῦ usus, de ratione, quae est Filii cum Patre, non de ratione ejus cum deitate ipsa loquitur. Unus, isque simillimus locus cum nostro versu conferendus est Col. II, 9: ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος. Temere prorsus Lueckius voci Θεός illud εἰκὼν τοῦ Θεοῦ substituit, quam torquet, donec huic formulae respondeat. Multo majori jure voci ὁ λόγος illam formulam Paulinam equiparare possumus, nam et apostolus Paulus, si eandem spectasset sententiam, dixisset: ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ Θεὸς ἦν; imo, dixit Rom. IX, 5, quo loco ejusdem personae naturam designat: ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας!

Ὁ λόγος Joannis igitur est persona absoluta, aeterna, intime cum Patre, ad quem tendit, conjuncta; ideoque ipse est Deus substantialis, Deus vivus et verus⁵⁶). Tali modo utrique priori versus membro insunt gravissima notionis Dei momenta, quorum inter se alterum ex altero pendet, atque ponderibus suis sese invicem stabiliunt. Quodsi deest unum momentum, labitur alterum; si unum turbatur, nutat alterum et trepidat; ambo, si illaesa sunt, requiescunt, finem nacta, in notione Dei, qua conjunguntur. Discrimen, quod inter nostram sententiam, de nexu membri ultimi cum prioribus prolatam, et inter utramque quam

56) Calov. bibl. illustr. ad n. I. haec laudat Chrysostomi: διὰ μὲν γὰρ τοῦ ἐν ἀρχῇ ἦν τὸ ἀίδιον μανθάνομεν, διὰ δὲ τοῦ ἦν πρὸς τὸν Θεὸν τὸ συναίδιον καὶ ἐνυπόστατον, διὰ δὲ τοῦ Θεὸς ἦν τὸ ἴσον τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας.

Lueckius recensuit expositionem obtinet, quisque rei gnarus facili negotio perspiciet.

In fine dissertationis meae adjiciam, quae Calvinus sobrie ad n. I. annotavit: „Ne quis de divina Christi „essentia scrupulus maneat, clare asserit esse Deum. „Jam quum unicus sit Deus, Christum ejusdem esse cum „Patre essentiae, et tamen in aliquo differre sequitur. „Quod ad essentiae unitatem spectat, nimia fuit Arii „improbitas“ (quod ad personarum distinctionem attinet equidem addo, eadem fuit Sabellii improbitas), „qui, „ne aeternam Christi divinitatem fateri cogeretur, fictitium nescio quem Deum esse garriebat. Nos autem quum audimus Sermonem fuisse Deum, quid est, „quod de aeterna illius essentia amplius moveamus „controversiam“? Sublata divinitate Jesu Christi vera, totum ejus munus redemptorium corrui, nullaque amplius exstat peccatorum remissio, nullus dominus, nulla fides, nulla ecclesia; neque ullus quidem peccator sola justificatur fide coram Deo. „De hoc vero (justificationis) articulo „cedere, aut aliquid contra illum largiri aut permittere, „nemo piorum potest, etiamsi coelum et terra ac omnia „corruant; et in hoc articulo sita sunt et consistunt „omnia, quae in vita nostra docemus, testamur et „agimus.“ (Articc. Smalcaldd. II, 1).